

**ПОЛИТИКИ НА ДЪРЖАВАТА В ПОДКРЕПА
НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО И МАЛКИТЕ
И СРЕДНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ**

Д-р Анелия Пържанова

**Филиал на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър”,
гр. Смолян**

Анотация: Развитието на предприемаческата инициатива и на малките и средни предприятия (МСП) в България, е предпоставка за разрешаване на някои ключови проблеми пред българското общество, свързани с икономическото развитие, високото равнище на безработицата, необходимостта от структурни промени и отрицателните демографски процеси, които наблюдаваме през последните години. Просперитетът в сферата на малкия и среден бизнес дава позитивни ефекти по отношение на иновациите, конкуренцията и производителността и е фактор за повишаване на растежа на националния доход и на дохода на глава от населението.

Функционирането на МСП е обвързано с приетата в страната държавна политика и се гарантира от осъществяването на целенасочени нормативно-правни и институционални и законодателни мерки, с които е необходимо да се гарантират възможностите за създаване и разгръщане на предприемачество и на МСП.

Ключови думи: държавна политика, предприемачество, малки и средни предприятия

COUNTRY POLICIES IN SUPPORT OF PRACTICE AND SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES

Aneliya Parzhanova, PhD

Branch of the Varna Free University “Chernorizets Hrabar”, Smolyan

Abstract: The development of entrepreneurial initiative and small and medium-sized enterprises (SMEs) in Bulgaria is a prerequisite for resolving some key issues facing Bulgarian society related to economic development, the high level of unemployment, the need for structural changes and the negative demographic processes that we observe through last years. Prosperity in small and medium-sized businesses has positive effects on innovation, competitiveness and productivity, and is a factor in boosting national income and per capita income growth.

The functioning of SMEs is tied to the state policy adopted in the country and is ensured by the implementation of targeted legislative, legal and institutional and legislative measures, which need to guarantee opportunities for creation and deployment of entrepreneurship and SMEs.

Key words: state policy, entrepreneurship, small and medium enterprises

Политиката на България в областта на предприемачеството¹ и малките и средни предприятия (МСП)² се провежда в контекста на Плана за

¹ Предприемачеството е сложно социално-икономическо явление, което не само предполага инициатива, активност и самостоятелност на икономическите субекти, но и визира конкретен начин за организация на производството. Главна цел на всяка предприемаческа дейност е производството на материални или други блага и услуги, задоволяващи нуждите на потребителите на целевите пазари за получаване на печалба или предприемачески доход. Същевременно предприемачеството изпълнява и важни социални функции, създава работни

действие „Предприемачество 2020 – България”³ и на Стратегия „Европа 2020”, в която предприемачеството, самостоятелната заетост и развитието на МСП са определени като ключов фактор за постигането на устойчив, интелигентен и приобщаващ растеж, като основния приоритет е, това да се постигне, без да се генерира нов дълг.

Повишаването на икономическия растеж и осигуряването на по-високи равнища на заетост, е възможно, чрез реализирането на повече успешни предприемачи. Като следваща стъпка след прегледа на „Small Business Act” от 2011г.⁴, е представен подход и поредица от действия на равнище ЕС и в държавите членки за подкрепа на предприемачеството. В Плана са застъпени три основни области: развитие на образованието и обучението по предприемачество, създаване на подходяща среда за развитие на бизнеса, както и популяризиране на успешни примери и по-целенасочена работа с определени групи от населението.⁵

места, попълва бюджетите чрез плащане на данъци”. Вж. Парашкевова, А. Публичен и бизнес мениджмънт и предприемачество (насоки за модификация в началото на XX век). УИ на ВСУ „Ч. Храбър” В. 2012.

² Съгласно Закона за малките и средни предприятия Обн., ДВ, бр. 84 от 24.09.1999 г. посл. изм. ДВ. бр.30 от 3 април 2018 г. Чл.3 (1) Категорията малки и средни предприятия включва предприятията, които имат:

- средносписъчен брой на персонала, по-малък от 250 души, и
- годишен оборот, който не превишава 97 500 000 лв., и/или стойност на активите, която не превишава 84 000 000 лв.

³ На 11.11.2015 г. Министерският съвет прие План за действие „Предприемачество 2020” с 31 мерки, които са в съответствие с приетия от ЕК „План за действие”Предприемачество 2020 – Възраждане на предприемаческия дух в Европа (COM/2012/079). <https://www.mi.government.bg/bg/themes/plan-za-deistvie-predpriemachestvo-2020-balgariya-1612-442.html>

⁴ „Small Business Act” (SBA) има за цел да подобри цялостния политически подход към предприемачеството, да заложи необратимо принципа „Мисли първо за малките!” в процеса на взимането на решения, от нормативната дейност до дейността на публичната служба и да насърчава растежа на МСП като им помага да разрешават оставащите проблеми, които препятстват развитието им. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0394&from=LT>

⁵ План за действие „Предприемачество 2020 г. – Възраждане на предприемаческия дух в Европа”<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0795&from=EN>

В съответствие с европейските насоки, политиката на страната ни е базирана върху два взаимно допълващи се подхода: създаване на комплексна благоприятна бизнес среда за предприемачески инициативи и конкретно подпомагане стартирането и развитието на МСП чрез оказване на директна подкрепа на предприемачите.

Първият подход се основава на предположението, че развитието на предприемачество и МСП са в пряка зависимост от наличието на благоприятна бизнес среда. При този подход основните мерки по прилагане на политиката са редуциране на административно-правните бариери, намаляване на бариерите в търговията, приватизация и демонополизация, подобряване на данъчното облагане, както и създаване на положителна обществена нагласа и предприемаческа култура.

Вторият подход се основава на реализирането на програми за подкрепа на предприемачите при решаването на конкретни проблеми като: подготовка за стартиране на бизнес, финансиране и инвестиции, фирмен растеж, управление на качеството, експортна дейност, обучение и развитие на персонала и други, които се осъществяват от фондове и програми на отрасловите министерства.

За реализиране на политиката е необходимо държавно регулиране на предприемачеството и МСП, което се състои в изпълнението на определени видове дейности/ функции от страна на държавата за достигане на конкретни цели, свързани с осигуряване на ефективност на предприемаческата дейност, чрез прилагането на мерки и средства, образуващи държавния икономически механизъм.⁶ Целта на

⁶ Държавното регулиране представлява система от мерки със законодателен, изпълнителен и контролиращ характер, за достигане на целите, поставяни от органите на държавната власт. В зависимост от целите държавното регулиране е насочено към решаване на макроикономически и микроикономически задачи.

макроикономическото регулиране, е стабилизиране на икономиката, осигуряване на устойчиво развитие, решаване на социално-икономически и външноикономически задачи и др. Основните задачи на държавното регулиране на предприемачеството се изразяват в създаване на правова основа на предприемачеството и осъществяване на контрол върху спазването на юридическите норми и законодателството (конституционно, административно, гражданско, трудово и др.). Държавното регулиране е насочено към защита на интересите на икономическите субекти на пазара, усъвършенстване на пазарния механизъм и условията за функциониране на свободното предприемачество; осигуряване на социално-икономическо развитие и повишаване на благосъстоянието на обществото. Държавното регулиране е органична съставна част на съвременния пазарен механизъм и в значителна степен определя неговите цели и средства, но не би следвало да го променя или подтиска.

Държавата създава общоикономически, правови и социални условия, осигуряващи нормалното функциониране на стопанството. Тя определя и внедрява правилата за бизнеса чрез издаване на законодателни и нормативни актове, спомагащи развитието на конкуренцията и спазване на етичните и правни норми на бизнеса, като контролира изпълнението на тези правила и осигурява защита на правата на собственост и свободата на икономическата дейност. Държавното регулиране на предприемачеството има следните функции:⁷

➤ *Организира* създаване на адекватно на съвременните изисквания законодателство; осигуряване на организационно-правовата основа на предприемаческата дейност; създаване на условия за

⁷ Министерство на икономиката. Регулиране на икономически дейности. <https://www.mi.government.bg/bg/departments/regulirane-na-ikonomicheski-deinosti-32-2.html>

функциониране на пазарния механизъм; създаване на организационната основа на стопанската дейност.

➤ *Контролира* спазването на юридическите норми и законодателството за предприемаческата дейност, върху развитието на процесите на макроикономическо равнище, върху развитието на външноикономическите връзки.

➤ *Координира* осъществяването на дейността, насочена към съгласуване и обединение на мерките и средствата за регулиране на три равнища: конкурентно-пазарно, частно-монополистическо и държавно.

➤ *Защитава* пазарните основи на стопанисване, насочени към: запазване и защита на пазарния механизъм; осигуряване на нормално функциониране на конкуренцията.

➤ *Ръководи* макроикономическите процеси – дейността на държавата, насочена към осигуряване на макроикономическа стабилност, оптимизация на структурата на икономиката, стимулиране на икономическия растеж, провеждане на активна социална политика, управление на обектите на държавната собственост и др.

➤ *Подпомага* развитието на предприемачеството – отнася се до предлагане на: финансова помощ; организационно съдействие и др.⁸

Методите на държавното регулиране на МСП, свързани с ориентацията на пазарния механизъм, могат да бъдат преки и косвени. Прекият, е административният метод, който предполага намеса във функционирането на пазарния механизъм, в частност в процесите на ценообразуване и политика на доходите. Косвеният, е икономическият метод, който предполага осъществяване на непряко въздействие върху

⁸ Работим за хората. Стратегия за развитие на държавната администрация (2014-2020). <https://www.eufunds.bg/archive/documents/1434121594.pdf>

пазарните условия и включва мероприятия, свързани с финансовата и кредитно-паричната политика, данъци, стимулиране на експорта, валутни мерки и др.⁹

Административните методи съдействат за повишаване ефективността на икономиката и благосъстоянието на обществото. Световната стопанска практика е доказателство за това, че всяка страна използва специфична комбинация от различни методи на регулиране в зависимост от ситуацията: съотношение между регулиращите и конкурентните сили, състояние на стопанската конюнктура и др.

Икономическите методи са допълнителен стимул, при които предприемачите могат да реагират по свой начин, тъй като имат право на свободно вземане на пазарно решение. Тези методи включват определянето на: паричната, данъчната и външноикономическата политика.

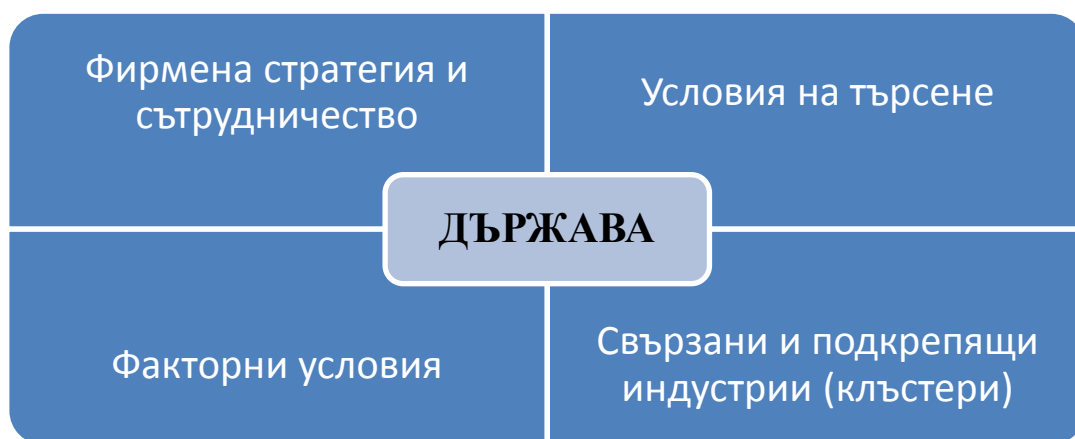
Държавната икономическа политика за развитие на малките предприятия формулира и общите и специфичните цели на държавата в областта на малкия бизнес.¹⁰ Общите цели включват подкрепата и развитието на конкурентните основи на икономиката. Едновременно се създават предпоставки за реализация и на други цели, като: изравняване на шансовете за успешен старт в бизнеса на всеки динамичен, инициативен, притежаващ потенциал на предприемач гражданин, желаещ да поеме сам отговорността за собственото си благополучие; решаване на проблема със заетостта. Явявайки се доминанта в политиката на държавата във всяко цивилизовано общество, в преходната икономика създаването на работни

⁹ Маринова, Н. Методи и инструменти за държавно управление и регулиране на икономическата дейност. http://eprints.nbu.bg/2399/1/12_N.Marinova.pdf

¹⁰ Национална стратегия за насърчаване на МСП 2014-2020 г., Приета с Решение № 37 на МС от 23.01.2014 г. <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=881>

места в малкия бизнес е основа на социалната стабилност и модернизация на структурата на националното стопанство.¹¹

Фиг. 1 Аспекти на влияние на държавата върху МСБ в глобализиращата се икономика

Фиг. 1. Влияние на държавата върху МСП¹²

От представеното във фиг. 1. е видно, че най-важните аспекти на влияние на държавата в глобализиращата се икономика са:

➤ Въздействие на държавата върху факторните условия (квалифицирани човешки ресурси, фундаментално научно познание, икономическа информация или инфраструктура).

➤ Въздействие на държавата върху условията на търсене (държавни поръчки, правителствена регулация и политика спрямо продуктите, процесите и държавната собственост).

¹¹ Изпълнителна агенция за насърчаване на малките и средни предприятия <https://www.sme.government.bg/>

¹² Национална стратегия за насърчаване на МСП 2014-2020 г., Приета с Решение № 37 на МС от 23.01.2014 г. <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=881>

➤ Въздействие на държавата върху свързаните и подкрепящите индустрии (гарантиране на конкуренцията, подтикване на иновациите, подкрепа за създаване на клъстерите).¹³

Държавната политика и външната среда, в която функционира МСП, би следвало да се разглежда в различни направления. Такива най-обобщено са административната политика и среда на бизнеса, регионалните аспекти на държавната политика, финансирането на малкия бизнес, информационната, консултантската и образователната подкрепа, секторната политика и политиката по заетостта, в частност осигурителната политика и данъчната политика на държавата спрямо малкия бизнес.

В помощ на предприемачите е създаден Административен регистър на интернет-страницата на ИАНМСП.¹⁴ Публичният регистър е изключително полезен за предприемачите и собствениците на малкия и средния бизнес, тъй като съдържа информация за всички държавни и общински органи (ръководни органи, административни структури, функции на административните структури, наименование и адрес, включително интернет адрес и други), за нормативните актове, регламентиращи дейността им, както и за индивидуалните административни актове, които съответните органи издават.¹⁵

За осъществяване на политиката по заетостта като част от секторната политика са създадени регионални служби по заетостта, както и регионални съвети по заетостта. Чрез тях се реализират национални проекти и регионални програми за заетост. Прилагането на държавната политика по

¹³ Национална стратегия за насърчаване на МСП 2014-2020 г., Приета с Решение № 37 на МС от 23.01.2014 г. <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=881>

¹⁴ Изпълнителна агенция за насърчаване на малките и средни предприятия. Адрес на Административен регистър – <https://iisda.government.bg/competitions>

¹⁵ <http://reg.cpc.bg/AllNewResolutions.aspx?dt=2&ot=2>

заетостта включва комплекс от действия в три основни насоки: партньорство при изграждането на организации, подкрепящи малкия и средния бизнес; насърчаване на безработните към самостоятелна стопанска дейност; стимулиране разкриването на работни места от работодатели в малки предприятия.

Най-често споменаваната, но и една от най-оспорваните причини за провеждане на политика в подкрепа на МСП, е тяхната доказана роля като най-активен източник на нови работни места. Този факт се използва за оправдаване на подобна политика в етапи от икономическото развитие характеризиращи се с висока степен на безработица. Тази теза е обаче остро критикувана, като сред основните аргументи на критиката са липсата на доказателства, че това води до по-ефективно и рационално разпределение на ресурса работна сила, както и че увеличаването на работните места в сектора на дребния бизнес не става за сметка на намаляването на заетостта в големите фирми.

Мерките за облекчаване на административната тежест за бизнеса се изразяват в приемане/изменение на нормативни актове, които предвиждат подобрене на административното обслужване на предприемачите и собствениците на малък бизнес в различни сфери, като например, измененията в нормативната уредба, регламентираща външнотърговските режими.

Регионална политика – формирането на регионалната политика оказва отражение върху развитието на МСП, защото в рамките на политиката за регионално развитие малките и средните предприятия се разглеждат като инструмент за постигане на приоритетите на регионалната политика. Въз основа на законодателството за регионално развитие се усъвършенства институционалната рамка за провеждане на политиката на

регионалното развитие и се създават по-добри условия за координация и партньорство, както и за по-добро представяне и отчитане на интересите на малките и средните предприятия при разработването и прилагането на плановете за регионално развитие. Дадена е възможност на МСП да бъдат представени в съветите за регионално развитие. Наред с новосъздадените съвети отговорностите по разработването и прилагането на националната политика по регионално развитие, се разпределят между органи и институции на национално, областно и общинско ниво.¹⁶

Секторните политики и политика по заетостта – Националната политика по отношение на МСП се реализира чрез изработването и утвърждаването от Министерството на икономиката и Съвета за регионално развитие на секторни политики и конкретни секторни стратегии за развитие на отделни отрасли.

В изработения *Национален план за икономическо развитие* са предвидени специални мерки за развитието на МСП на базата на анализ на тенденциите в социално-икономическото развитие на страната. За изминалата 2018 г. МСП продължават да заемат 99,8% от икономическата структура на страната ни. Те вече предоставят 65,2% от добавената стойност и 75,4% от трудовата заетост у нас, което е значително над средното за ЕС – 56,8% и съответно 66,4%. МСП в България наемат средно 4.4 души, срещу 3.9 в ЕС като цяло. През 2019 г. се очаква броят на работните места в МСП да нарасне с около 46 500.¹⁷ Изпълнението на SBA в България показват резултати, които са под средните за ЕС в някои от основните принципи, като най-слабото представяне на страната ни е в сферата на предприемачеството, „отзивчивата администрация“, околната среда и уменията и иновациите.

¹⁶ Закон за малките и средни предприятия Обн., ДВ, бр. 84 от 24.09.1999 г. посл. изм. ДВ. бр.30 от 3 април 2018 г.

¹⁷ Анализ на развитието на МСП в България през 2018 година <https://ubclubs.eu/>

Показателите за държавна помощ и обществени поръчки, достъпът до финансиране, единният пазар и интернационализацията, са в съответствие със средните за ЕС. Принципът „Мисли първо за малките!“, е ръководен принцип за всички политически и законодателни дейности. Препоръчително е политиките да вземат предвид интересите на МСП в ранните етапи на процеса на вземане на решения. Принципът също така призовава за опростяване и лесно прилагане на новото законодателство, административни правила и процедури.

В представителите на МСП у нас остава впечатлението, че политическите среди, в по-голямата си част, се опитват да стоят на дистанция от малките в бизнеса. МСП все още не са пряко представени в Националния съвет за тристранно сътрудничество поради строгите изисквания за национално представителни организации, които все още не могат да бъдат изпълнени от организациите на МСП. Това поставя МСП в неблагоприятно положение в диалога между правителството, бизнеса и синдикатите.

За съжаление, трябва да се отбележи, че през 2018 г. не са приети или обявени сериозни мерки за развитието на МСП в България, независимо че голяма част от предложения са описани в специална Декларация, приета на Националния бизнес форум 2017 г.¹⁸, във връзка с необходимостта от спешни мерки в сектора на МСП, по време на Българското председателство на Съвета на ЕС, официално подадена до Президента, Министър-председателя и Председателя на Народното събрание на Република България.

По показателя предприемачество, България е на последно място от всички държави-членки на ЕС. Резултатите за страната ни в началото на

¹⁸ Декларацията на ОБК в подкрепа на МСП. 16.11.2017 г. <https://ubclubs.eu/>

предприемаческата активност и началото на предприемаческата дейност на жените намаляват от 4,8% до 3,7% и от 4% до 3% от 2016 г. и са сред трите най-ниски в ЕС. Процентът на възрастните, които възнамеряват да започнат бизнес в рамките на 3 години, също е под средното за ЕС, достигайки 5% спрямо средния за ЕС от 11,2%, най-ниският в ЕС. Успехът на България в предприемаческото образование в средните училища също остава под средното за ЕС.¹⁹

От 2008 г. към момента (2019 г.), България е изпълнила много мерки, засягащи повечето от препоръките на SBA в рамките на предприемачеството. Министерството на икономиката осъществи две многогодишни инициативи, насочени към насърчаване на предприемачеството. Инициативата „TechnoStart“ е за трета поредна година с безвъзмездна помощ в размер на 248 251 лв. (127 000 евро). Тази схема за отпускане на безвъзмездна помощ бе специално разработена, за да финансира млади хора без опит, завършили висше образование и докторанти, за да започнат собствен бизнес.²⁰

По Програма за развитие на човешките ресурси за периода 2014-2020 г., в контекста на принципа на предприемачеството са въведени две мерки:

- Развитие на социалното предприемачество
- Подкрепа за предприемачество

Независимо от постигнатото и реализираните инициативи, все още подкрепата на държавата е недостатъчна за създаване на ефективно взаимосвързани екосистеми. Необходимо е да се обърне специално внимание на ролята на местните власти в процеса на подобряване на бизнес средата. Общинските съвети и кметове, които осъзнават значението на

¹⁹ Анализ на развитието на МСП в България през 2018 година <https://ubclubs.eu/>

²⁰ Официална страница на Министерство на икономиката <https://www.facebook.com/pg/Enterprise-Policy-514404555316938/posts/>

малкия и среден бизнес, предприемат различни мерки, за да насърчат инвестиционния процес и резултати от работата на дребните предприятия, които са основен инвеститор, работодател и данъкоплатец по населени места. За съжаление, няма изградени работещи инструменти като: постоянно действащи комисии; форуми или съвети по проблемите на малките и средни предприятия, което от своя страна води до дефицит на доверие и намалява ангажираността на бизнеса при решаването на важни въпроси за местните общности. Полезно би било да се ускори взаимодействието между публичния и бизнес сектора на всички нива и чрез възможните законово уредени инструменти, включително публично-частните партньорства.

Необходимо е редовно да се посочват положителните промени в сектора на МСП и предприемачество, за да се вижда, че полаганите усилия имат смисъл. Такива примери са облекченията при регистрация на фирма, работата на някои електронни регистри, запазването на корпоративното подоходно облагане и някои други мерки. Положително влияние би имало по-активното ползване на почасовата заетост, други гъвкави форми на пазара на труда, повишаване подкрепата за младежката заетост, все по-активното навлизане на предприемачеството за изучаване в средното училище и др.²¹

Политиката за насърчаване на малките и средните фирми е специфична намеса от страна на държавата в естествените, непрекъснато променящи се пазарни отношения. Именно като такава, тя се нуждае от сериозна обосновка и доказан положителен ефект, за да се вписва в глобалното пазарноориентирано стопанство.

²¹ Според председателя на Националното сдружение на малкия и среден бизнес, Елеонора Негулова: Малкият бизнес е голямото бъдеще за България! http://ww2.business-club.bg/eleonora_negulova:_malkiyat_biznes_e_golyamoto_badeshte_za_balgariya!-pd-4118.html

Библиография

- Маринова, Н. Методи и инструменти за държавно управление и регулиране на икономическата дейност. http://eprints.nbu.bg/2399/1/12_N.Marinova.pdf
- Няголова, Е. Малкият бизнес е голямото бъдеще за България! http://ww2.business-club.bg/eleonora_negulova:_malkiyat_biznes_e_golyamoto_badeshte_za_balgariya!-pd-4118.html
- Парашкевова, А. Публичен и бизнес мениджмънт и предприемачество (насоки за модификация в началото на ХХ век). УИ на ВСУ „Ч. Храбър” В. 2012.
- Анализ на развитието на МСП в България през 2018 година <https://ubclubs.eu/>
- Декларацията на ОБК в подкрепа на МСП. 16.11.2017 г. <https://ubclubs.eu/>
- Закон за малките и средни предприятия Обн., ДВ, бр. 84 от 24.09.1999 г. посл. изм. ДВ. бр.30 от 3 април 2018 г.
- Министерският съвет прие План за действие „Предприемачество 2020” с 31 мерки, които са в съответствие с приетия от ЕК „План за действие”Предприемачество 2020 – Възраждане на предприемаческия дух в Европа (COM/2012/079). <https://www.mi.government.bg/bg/themes/plan-za-deistvie-predpriemachestvo-2020-balgariya-1612-442.html>
- Министерство на икономката. Регулиране на икономически дейности. <https://www.mi.government.bg/bg/departments/regulirane-na-ikonomicheski-deinosti-32-2.html>
- Национална стратегия за насърчаване на МСП 2014-2020 г., Приета с Решение № 37 на МС от 23.01.2014 г. <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=881>

План за действие „Предприемачество 2020 г. – Възраждане на предприемаческия дух в Европа<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0795&from=EN>

Работим за хората. Стратегия за развитие на държавната администрация (2014-2020). <https://www.eufunds.bg/archive/documents/1434121594.pdf>

Изпълнителна агенция за насърчаване на малките и средни предприятия <https://www.sme.government.bg/>

Официална страница на Министерство на икономиката <https://www.facebook.com/pg/Enterprise-Policy-514404555316938/posts/>